Лист Діонісія, патріарха Константинопольського, до російських царів Іоанна та Петра Олексійовичів та цариці Софії Олексіївни. Травень 1686 р.

Переклад з грецької мови.

Діонісій, з ласки Божої архієпископ Константинополя, Нового Риму і Вселенський патріарх.

Найтихіші, найдержавніші, Богом вінчані, Богом спасенні, переможці й побідоносці, захисники християнського роду, з ласки Божої правителі, царі і великі князі[1], найшановаміші брати панове панове Іоанне, Петре і Софіє Олексійовичі, всієї Великої і Малої, і Білої Росії, імператори Москви, Володимира, Києва, Новгорода, царі Казані, царі Астрахані, царі Сибіру, великі правителі Пскова і великі князі Литовські, Смоленські, Тверські, Волинські, Подільські, Югорські, Пермські, Данцигзькі[2], Бургарії[3] та інших багатьох [земель] правителі, і великі князі [Новгорода] нижніх земель[4], Чернігова, Рязані, Полоцька, Обдорська, Ростова, Кондина, Ярославля, Білого Озера, Удори, Вітебська, Ліфляндії, Мстиславля і всієї північної частини державці, і правителі землі Іверії, [Кар]талії[5], грузинських царів і кабардинських, земель

[1] У наведеній титуляції і назвах перекладач дотримувався таких засад: 1) послідовність перекладу і, відповідно, титули повторюють грецький текст, тобто грецьке розуміння співвідношення титулів, посад і географічних назв; 2) двокомпонентні грецькі іменникові словосполучення, в яких означуване визначається родовим відмінком другого складника (означенням), подекуди замінюються на властиві слов’янським мовах прикметникові сполучення, тобто, словам «патріарх Москви» відповідають слова «московський патріарх» і т.і.; 3) відтворюються, де це можливо, історично підтверджені географічні назви або їхні похідні за їхнім «фонетичним» змістом, зважаючи на вірогідні перекручення, яких вони зазнали при послідовних інтерпретаціях і транслітераціях текстів; 4) найсуттєвіші відхилення від устійнених назв, титулів коментуються в посиланнях.
[2] Це якась помилка укладача або перекладача російського тексту титуляції, яку пізніше було вжито при укладанні цього листа. Зазвичай тут має бути «Вятський».
[3] У візантійській традиції «Бургарія» — земля волзьких булгар.
[4] Це «залишок» від назви «Новгорода Нижньої землі», недбало перекладеної з російської, а потім частково повернутої у грецький текст листа.
[5] У тогочасних перекладах російської канцелярії також зустрічаємо слова «італійської», «талійської», «наталійської» тощо. У нашому контексті, вірогідніше, йдеться про Картлі. Загалом на формування цих форм надихали писарів назви Італії, Анатолії і Картлії (суч. Грузія).

черкесів і горців[6], грузинів і багатьох інших керманичів та єпархій, східних, західних і північних управителі і державці, і [починаючи] від предків переможці і спадкоємці, любі во Христі Ісусі Господі нашому і від серця жадані сини нашої мірності, бажаю Вашому найсвятішому й державному царству радості небесної і милості спасительної від Найсвітлішої і Надсуттєвішої, і Єдиної, і Блаженної, і Животворної, і Нероздільної Трійці, від якої всяке подання благе і всякий дар досконалий, здоров'я й спритності тілесної, мужності й сили проти всіх супротивників, старості глибокої, перемоги й здобутків у боротьбі з ворогами видимими і невидимими, стійкого укріплення і збільшення державного і святого царства у спадкоємцях Богом спасеного і Богом хранимого Вашого царського роду.

Божественне й досконале всесилля, хоча й без засобів і причин з небуття до буття все призвело, але ж через засоби й причини здебільше не лише те, що природне, але й надприродне, спрямовує, як-от: людську природу від усесвітнього потопу в ківоті врятувало мореплавством чудово керуючого Ноя і народ Ізраїля через Червоне море перевело новою ходою ведучого Мойсея, і дім Іакова наситило щедрою рукою годуючого Йосипа, і десять тисяч інших [справ] — з причин природних, як то вважають деякі філософи, — здійснило чудом, як це Святе Письмо розлого оповідає.

Отож і зараз, коли людність[7] київська зазнає жорстоких утисків від різноманітних обставин пастирського управління й церковного керування, як доречне і принагідне знаряддя, розваженням Всесвятої і Животворної Трійці обране, [Божественне й досконале всесилля] використало Вашу вічношановану державу. Тому й шановані грамоти Вашого Богом береженого царства представлені нам, проголошуючі насамперед про мирний і переможний Ваш стан, потому, розлогіше, про людність київську і події, тобто, про надмірність відстані до місця і про битви між двох найбільших царств, [через що] не було дозволу від патріаршої величності Вселенського престолу висвячувати

[6] Тут грек-перекладач з російської мови знову створив назву «землі» зі слів «и горских», які ми бачимо в інших тогочасних вихідних документах московських канцелярій.
[7] У грецькому тексті — «колонія, поселення, згромадження».

істинного митрополита київського — [а тому] залишалася незахищеною та людність — за пануючим від початку звичаєм, як [у] підлеглій йому [єпархії], і залишалася [вона] багато часу без пастиря, а ворог благовірної і правої, і істинної, і святої, і непорочної [віри] благовірних і православних Християн диявол через знаряддя лукаві в ту паству так багато куколі засіяв і терня щонайбільше — ще трохи й пшеницю б геть придушило, тобто, благочестя. І якби Ваша царська найправославніша держава не піднялася на захист і не попросила підкорити ту київську людність найсвятішому патріаршому московському престолу, так щоб, — як випаде потреба хіротонії достойної особи, обраної підлеглими тій митрополії єпископами, архімандритами, ігуменами, ієреями, ієромонахами, ченцями, можновладцями та іншими, з дозволу й спонуки тогочасного тамтешнього гетьмана, — мав дозвіл тогочасний Блаженніший патріарх Московський і всієї Росії висвячувати його за церковним уставом і представляти істинного і законного, і канонічного митрополита київського з усіма його привілеями і вручати йому так званий «указ на мембрані», який містить записи про владу, що її кожний з архієреїв здійснює у своїй єпархії. Тому, після того, як цю справу наша мірність соборно представила і розміркувала разом із найсвященнішими митрополитами й пречесними, у Святому Дусі любими її братами і співслужителями, не лише благорозумною виявилася [справа] і була визнана справедливою, але й турбота, що ви її виявили є вельми схвальна і вкрай оціненна, про що й соборні листи патріарші оповідають і в книзі Великої Христової Церкви записано: про те, що Блаженніший патріарх Московський і всієї Росії кир Йоаким, у Святому Дусі любий і жаданий брат і співслужитель нашої мірності, може за дозволом висвячувати митрополита київського за церковним уставом, якщо його оберуть підлеглі тієї єпархії, за грамотою, наданою підлеглим Київської єпархії, тобто, мати їм дозвіл, як буде потреба в особі майбутнього митрополита київського, обирати їм, кого захочуть, і потому патріархи — подібно, і нехай та Київська митрополія буде підлеглою найсвятішому патріаршому Московському престолу, а в ній архієреї, як цей, так і той, хто буде після нього, визнають як

старця й предстоятеля тогочасного патріарха московського як від нього висвячені, з одним лише застереженням, а саме, коли митрополит київський здійснюватиме безкровну і божественну священнодію серед тієї людності, нехай поминає передусім шановане ім'я Всесвятішого Вселенського патріарха, — бо від нього всі блага поширюються до кінців всесвіту і він є джерелом усього, і в спосіб поступливий здійснена з названої причини і надана престолу патріарха московського її [тобто, людності] підлеглість, — потому [ім'я] патріарха московського.

Молимо Вас, найтихіших і Богом вінчаних великих царів і імператорів найправославніших, щоб кожного року не бракувало [нам] від серця синівської милостині, а Ви допомагали щирим серцем і милостивим оком, ми ж не забудемо, але вічно, руки здіймаючи до архіпастиря Господа Ісуса Христа, благаємо Його винагородити найправославніших і Богом вінчаних царів радістю небесною, дужістю й досконалим здоров'ям, кріпостю, як душі, так і тіла, здобутками й перемогами над ворогом видимим і невидимим, зростанням найбільшого Вашого царства, зміцненням миру в державі, християнською і братерською невдаваною любов'ю поміж Вами, успадкуванням царського Вашого роду, допоки сонце добігає свого кола, радощами й веселістю невимовними, а після того вічним блаженством, ще й прощенням і царством небесним для найсвятіших і славних Ваших праотців, що від початку того царства існували. Отак бо, й нехай Триіпостасна і Свята, і Живоначальна, і Царська Трійця буде охоронцем і помічником Вам у всьому житті. Амінь.

Року Спасительного тисяча шістсот вісімдесят шостого, індикту дев'ятого, місяця травня.

1686, індикт 9, місяць травень.

† До Бога палкий молитовник Вашого найхристияннішого царства і в усьому духовний отець і Вселенський патріарх.

Β΄

Πατριαρχική ἐπιστολή πρός τούς Βασιλεῖς τῆς Ῥωσσίας*

Διονύσιος, ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καί Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

Γαληνότατοι, κράτιστοι, Θεόστεπτοι, Θεοφρούρητοι, νικηταί τροπαιοῦχοι καὶ ὑπερασπισταί τοῦ Χριστιανικοῦ γένους, ἐλέῳ Θεοῦ Αὐθένται, Βασιλεῖς καί μεγάλοι Κνέζιδες, εὐσεβέστατοι ἀδελφοί Κύριοι Κύριοι Ἰωάννη, Πέτρε καί Σοφία Ἀλεξιοβίτζηδες, πάσης Μεγάλης καὶ Μικρᾶς καὶ Ἄσπρης Ῥωσσίας, καί Αὐτοκράτορες Μοσχοβίας, Βλαντιμιρίου, Κιόβου, Νοβαγραδίου, Βασιλεῖς Καζανίου, Βασιλεῖς Ἀστραχανίου, Βασιλεῖς Σιμπιρίου, Μεγάλοι Αὐθένται Πισχοβίου, καί Μεγάλοι Κνέζιδες Λίτφας, Σμολέντζκας, Ντεβερίου, Βολινοτζκίου, Πουτοσκίου, Γιργορσκίου, Περμισκίου, Ντάντζικίου Μπουργαρίας, καί ἄλλων πολλῶν Αὐθένται, καί Μεγάλοι Κνέζιδες τῆς χαμιλῆς γῆς Τζερνιχοβίου, Ῥεζανίου, Πολοτζκίου, Ὀμπτορσκίου, Ῥοστοβίου, Κοντισκίου, Ἱεροσλαβίου, Πελοζερίου, Οὐντουρίου, Βετορσκίου, Λιθομσκίου, Μεστησλευσκίου, καί παντός βορείου μέρους ἐξουσιασταί, καί αὐθένται γῆς Ἰβηρίας, Ταλίνων, Κρουζίνων Βασιλέων καί Καππαρτίνων, γῆς Τζερκέζων, Ἠγορίου, Κρουζήνων, καὶ ἄλλων πολλῶν ἡγεμόνων καί Ἐπαρχιῶν ἀνατολικῶν, δυτικῶν καί βορινῶν προδιοικηταί καί ἐξουσιασταί, καὶ ἐκ προγόνων νικηταί καί κληρονόμοι, υἱοί ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητοί καί ἐκ σπλάγχνων περιπόθητοι τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπεύχομαι τῇ Ὑμῶν ἁγιωτάτῃ καί κραταιᾷ Βασιλείᾳ χάριν οὐράνιον καί σωτήριον ἔλεος παρά τῆς ὑπερφώτου καί ὑπερουσίου καί ἑνιαίας καί μακαρίας καί ζωοποιοῦ καί ἀσυγχύτου Τριάδος, ἀφ᾽ ἧς πᾶσα δόσις ἀγαθή καί πᾶν δώρημα τέλειον, ῥῶσιν καί εὐεξίαν σώματος, ἀνδρίαν καί ἰσχύν κατά πάντων τῶν ἀντικειμένων, γῆρας βαθύτατον, νίκην καί τρόπαια κατ᾽ ἐχθρῶν ὁρατῶν τε καί ἀοράτων, στερέωσιν ἐπίμονον, καί αὔξησιν τῆς κραταιᾶς καί ἁγίας Βασιλείας εἰς διαδοχάς τοῦ Θεοσώστου καί Θεοφρουρήτου Βασιλικοῦ Ὑμῶν Γένους.

* Βλ. Собраніе государственныхъ грамотъ и договоровъ, хранящихся въ государственной коллегіи иностранныхъ дылъ, Част четвертая, Москва, 1826, σ. 514-517. (ἀπό τό κείμενο, σ. 6, σημ. 3)

Ἡ Θεία καί τελεταρχική παντοδυναμία, εἰ καί δίχα μέσων καί αἰτίων ἐκ τοῦ μή ὄντος εἰς τό εἶναι τὰ πάντα παρήγαγεν, ἀλλ᾽ ὅμως διά μέσων καί αἰτίων ὡς ἐπί τό πολύ, οὐ μόνον τά κατά φύσιν, ἀλλά καί τά ὑπερφυῆ κατεργάζεται· ὅθεν καί τήν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀπό τοῦ παγκοσμίου κατακλισμοῦ ἐν τῇ κιβωτῷ περιέσωσε ναυτικῇ παραδόξῳ ναυαρχοῦντος τοῦ Νῶε· καί τόν λαόν τοῦ Ἰσραήλ διά τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης διεβίβασε καινῇ στρατηγίᾳ στρατηγοῦντος Μωσέως· καί τόν οἶκον Ἰακώβ ἐχόρτασεν ἀφειδέσι χερσί σιτοδοτοῦντος Ἰωσήφ, καί μυρία ἄλλα δι᾽ αἰτίων ὀργανικῶν, κατά τινας τῶν ἔξω φιλοσόφων, θαυμασίως ἀπειργάσατο, ὅσα ἡ Θεία Γραφή τρανῶς διαδίδωσιν· οὕτω καί νῦν τῆς παροικίας Κιόβου δεινῶς πιεζομένης ὑπό ποικίλων περιστάσεων τῆς ποιμαντικῆς διοικήσεως καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς κυβερνήσεως, ὡς μέσῳ ἐπιτηδείῳ καί προσφυεῖ ὀργάνῳ ἐν τῇ πρυτάνῃ τῆς παναγίας καί ζωοποιοῦ Τριάδος ἐκλεχθέντι τῷ Ὑμετέρῳ ἀεισεβάστῳ Κράτει ἐχρήσατο· ὅθεν καί γράμματα σεπτά τῆς Ὑμῶν Θεοφρουρήτου Βασιλείας προσηνέχθησαν ἡμῖν, ἐν πρώτοις τήν εἰρηνικήν καί νικητικήν Ὑμῶν κατάστασιν ἐξαγγέλοντα· εἶτα τό περί τήν παροικίαν Κιόβου συμβεβηκός διατρανοῦντα, ὅτι δηλαδή διά τό ὑπερβολικόν τοῦ τόπου διάστημα, καί διά τάς μεταξύ τῶν δύο μεγίστων Βασιλειῶν συμβάσας μάχας, οὐκ ἐδόθη ἄδεια παρά τῆς Πατριαρχικῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου μεγαλειότητος χειροτονηθῆναι γνήσιον Μητροπολίτην Κιόβου, μετά τό μεῖναι ἀπροστάτευτον τήν παροικίαν ταύτην κατά τήν ἐξ ἀρχῆς ἐπικρατήσασαν συνήθειαν, ὡς ὑποκειμένης τούτῳ, καί μεινάσης πρό χρόνου πολλοῦ ἀποιμάντου, ὁ ἐχθρός τῆς εὐσεβοῦς καί ὀρθῆς καί ἀληθοῦς καί ἁγίας καί ἀμωμήτου τῶν εὐσεβῶν καί ὀρθοδόξων Χριστιανῶν διάβολος δι᾽ ὀργάνων πονηρῶν τῇ ποίμνῃ ταύτῃ ζιζάνια πάμπολλα ἐγκατέσπειρε, καί ἀκάνθας ὅτι πλείστας, ὥστε μικροῦ δεῖν καί τό σῖτον ἐναπέπνιξαν ἄν, ἤτοι τήν εὐσέβειαν, εἰ μή τό Ὑμέτερον Βασιλικόν ὀρθοδοξότατον Κράτος πρός ἄμυναν ἐξεγερθείη ἂν καὶ ᾐτοῦντο τήν παροικίαν ταύτην Κιόβου ὑποταχθῆναι ὑπό τόν ἁγιώτατον Πατριαρχικόν τῆς Μοσκοβίας θρόνον, ὥστε ἡνίκα παρεμπίπτῃ χρεία χειροτονίας προσώπου ἀξίου, τοῦ ἐκλεχθησομένου παρά τῶν ὑποκειμένων τῇ Μητροπόλει ταύτῃ Ἐπισκόπων, Ἀρχιμανδριτῶν, Ἡγουμένων, ἱερέων, ἱερομονάχων, μοναχῶν, ἀρχόντων καί λοιπῶν, ἀδείᾳ καί προτροπῇ τοῦ κατά καιρούς ἐκεῖσε περιφανεστάτου Χατμάνου, ἔχῃ ἄδειαν ὁ κατά καιρούς μακαριώτατος

Πατριάρχης Μοσχοβίας καί πάσης Ῥωσσίας χειροτονεῖν τοῦτον κατά τήν ἐκκλησιαστικήν διατύπωσιν, καί ἀποδεικνῦναι γνήσιον καί νόμιμον καί κανονικόν Μητροπολίτην Κιόβου μετά τῶν αὐτοῦ προνομίων, καί ἐγχειρίζειν αὐτῷ τήν ἐν μεμβράναις λεγομένην πρᾶξιν, ἥτις διαλαμβάνει ῥητῶς ἅπερ ἕκαστος τῶν Ἀρχιερέων ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπαρχίᾳ ἔχει ἐπ᾽ ἐξουσίας ἐκτελεῖν. Διό τῆς ἡμῶν μετριότητος τήν ὑπόθεσιν συνοδικῶς προβαλούσης, καί ταύτην συνδιασκεψαμένης μετά τῶν περί αὐτήν ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν, καί ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καί συλλειτουργῶν, οὐ μόνον εὔλογος ἀπεφάνη, καί δικαία ἐκρίθη, ἀλλά καί ἡ πρόνοια, ἥντινα κατεβάλετε, μεγάλως ἐπηνέθη, καί ἄκρως ἐθαυμαστώθη· περί οὗ καί γράμματα Πατριαρχικά συνοδικά ἐξετέθησαν, καί εἰς τόν τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας κώδικα κατεστρώθησαν, διαλαμβάνοντα ὅτι ὁ μακαριώτατος Πατριάρχης Μοσχοβίας καί πάσης Ῥωσσίας κύρ Ἰωακείμ, ὁ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητός καί περιπόθητος ἀδελφός καί συλλειτουργός τῆς ἡμῶν μετριότητος ἔχῃ ἐπ᾽ ἀδείας χειροτονεῖν Κιόβου Μητροπολίτην, κατά τήν ἐκκλησιαστικήν διατύπωσιν, ὅντινα ἂν ἐκλέξωσιν οἱ ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ὑποκείμενοι, κατά τό ἐκδοθέν γράμμα τοῖς ὑποκειμένοις τῇ Κιόβου Ἐπαρχίᾳ, δηλαδή ἔχειν τούτους ἄδειαν ἡνίκα ἐμπίπτῃ χρεία προσώπου, γενησομένου Μητροπολίτου Κιόβου, ἐκλέγειν οὗτοι ὅντινα βούλωνται, καί οἱ μετά τοῦτον Πατριάρχαι ὁμοίως, καί ἡ Μητρόπολις αὕτη Κιόβου ἔστω ὑποκειμένη ὑπό τόν Ἁγιώτατον Πατριαρχικόν τῆς Μοσχοβίας θρόνον, καί οἱ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντες, ὅ τε ἤδη καί ὁ μετά τοῦτον, γινώσκωσι γέροντα καί προεστῶτα αὐτόν τόν κατά καιρούς Πατριάρχην Μοσχοβίας ὡς ὑπ᾽ αὐτοῦ χειροτονούμενοι, ἑνός μόνου φυλαττομένου, δηλαδή ἡνίκα ὁ Μητροπολίτης Κιόβου ἱερουργῶν εἴη τήν ἀναίμακτον καί θείαν μυσταγωγίαν ἐν τῇ παροικίᾳ ταύτῃ, μνημονεύοι ἐν πρώτοις τοῦ σεβασμίου ὀνόματος τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὡς ἐξ αὐτοῦ πάντα τά ἀγαθά εἰς τά τῆς οἰκουμένης πέρατα διαδιδόμενα, καί πηγή πάντων ὤν, καί τρόπῳ συγκαταβατικῷ χρωμένη διά τάς ῥηθείσας αἰτίας, καί παρατιθεμένη εἰς τόν θρόνον τοῦ Πατριάρχου Μοσχοβίας τήν ταύτης ὑποταγήν, ἔπειτα τοῦ Πατριάρχου Μοσχοβίας.

Δεόμεθα Ὑμῶν τῶν Γαληνοτάτων καί Θεοστέπτων Μεγάλων Βασιλέων, καί Αὐτοκρατόρων ὀρθοδοξοτάτων, ὅπως κατ᾽ ἔτος μή

ἐκλείποι ἡ ἐκ σπλάγχων υἱϊκῶν ἐλεημοσύνη, ἀλλά μετοχετεύοιτε προσηνῆ τῇ καρδίᾳ καί ὄμματι ἱλέῳ· καί ἡμεῖς οὐ διαλείψομεν, ἀλλά ἐσαεί χεῖρας ὑπερεκτεταμένας πρός τόν Ἀρχιποίμενα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν ἀροῦμεν, ἐκλιπαροῦντες αὐτόν βραβεύειν τοῖς ὀρθοδοξοτάτοις καί Θεοστέπτοις Βασιλεῦσιν χάριν οὐράνιον, ὑγιείαν καί τελείαν εὐεξίαν, ῥῶσιν ψυχῆς τε ἅμα καί σώματος, τρόπαια καί νίκας κατ᾽ ἐχθρῶν ὁρατῶν καί ἀοράτων, αὔξησιν τῆς μεγίστης Ὑμῶν Βασιλείας, πληθυσμόν εἰρήνης εἰς τό ὑπήκοον, ἀγάπην χριστιανικήν καί ἀδελφικήν ἀνυπόκριτον μεταξύ Ὑμῶν, διαδοχήν τοῦ Βασιλικοῦ Ὑμῶν γένους, μέχρις ὅτου ὁ ἥλιος τόν αὐτοῦ διατρέχει κύκλον, χαράν καί εὐφροσύνην ἀνεκλάλητον, καί μετά ταῦτα τήν αἰώνιον μακαριότητα· ἔτι δέ συγχώρησιν καί Βασιλείαν οὐράνιον τοῖς ἁγιωτάτοις καί ἀοιδίμοις Ὑμῶν προπάτορσι, τοῖς ἀπ᾽ ἀρχῆς ταύτης τῆς Βασιλείας ὑπάρξασι. Ταῦτα μέν, ἡ δέ τρισυπόστατος καί ἁγία καί ζωαρχική καί Βασιλική Τριάς εἴη φύλαξ καί ἀρωγός Ὑμῶν ἐν βίῳ παντί. Ἀμήν.

Ἐν ἔτει τῷ Σωτηρίῳ χιλιοστῷ ἑξακοσιοστῷ ὀγδοηκοστῷ ἕκτῳ, ἰνδικτιῶνος ἐννάτην, μῆνα Μάϊον.

,αχπς' ἰνδικτιών θ' μήν Μάϊος.

† Πρός Θεόν διάπυρος εὐχέτης τῆς Χριστιανικωτάτης Ὑμῶν Βασιλείας καί κατά πάντα πνευματικός πατήρ καί Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

Вид.: Собрание государственных грамот и договоров, хранящихся в государственной коллегии иностранных дел. — Москва, 1826. — Часть IV. — С. 514—517. Див. також на сайті Вселенського патріарха: https://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=2567&tla=gr